

The Impact of Social and Cultural Factors on Recidivism and Return to Prison (Case Study: Ilam City)

Received: 26, May, 2025

Accepted: 12, October, 2025

Article type: Research Article

PP: 1-24

DOI:

[10.22034/entezam.2025.1282829.2693](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1282829.2693)

Heshmat Ghobadi

Department of Sociology, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran. (Corresponding Author).

heshmatgh55@yahoo.com

Mohammad Nabi Nabavinejad

MA in Sociology, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran. Email:

hakannazari3@gmail.com

Abstract

Background and Objectives: This study examines the role of social and cultural factors in recidivism and return to prison in the city of Ilam—an issue that has long been one of the major concerns of judicial and law enforcement authorities. Accordingly, the main objective of this research is to investigate the influence of social and cultural factors on the re-incarceration of former prisoners.

Method: The present study is applied in purpose, descriptive in nature, and quantitative in method. The statistical population consisted of all male prisoners in Ilam City who had been repeatedly incarcerated, totaling 265 individuals. Based on Cochran's formula, a sample of 158 participants was determined and selected through convenience sampling. The validity of the research instrument was confirmed through face validity, and reliability was assessed using Cronbach's alpha test, yielding coefficients of 0.78 for cultural factors and 0.80 for social factors.

Findings: Association and interaction with other inmates, as well as the experience of prison life, ranked as the most significant factors in recidivism and re-incarceration (return to prison) in Ilam City, whereas the level of education was the least significant. Moreover, social support, education and training programs, prison services, social control and supervision, and family support were found to influence recidivism. There was also an inverse relationship between educational level and recidivism—indicating that higher levels of education are associated with lower rates of repeat offending.

Results: The findings suggest that being single reduces emotional attachment to family and increases personal freedom in committing crimes. Furthermore, the social rejection of former prisoners by family, friends, and acquaintances widens their distance from society and heightens the likelihood of reoffending. Interaction with other inmates also plays a key role in recidivism, as deviant behavior can be learned; through such associations, individuals become familiar with new methods, tools, and techniques of criminal activity.

Keywords: Prison, Crime, Recidivism, Re-incarceration.

Citation(APA): Ghobadi, Heshmat, & Nabavinejad Mohammad Nabi (2025). The Effect of Social and Cultural Factors on the Recurrence of Social Deviations (Crimes) and Return to Prison in Ilam City, *Journal of Social Order*, 17(2), 1-24.

Doi: [10.22034/entezam.2025.1281555.2663](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1281555.2663)

تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی در تکرار جرم و بازگشت به زندان (مطالعه موردی شهر ایلام)

چکیده

زمینه و هدف: مطالعه حاضر به نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در تکرار جرم و بازگشت به زندان در شهر ایلام، مسئله‌ای که همواره یکی از دغدغه‌های مهم مسئولان قضایی و انتظامی بوده، پرداخته است. هدف اصلی تحقیق حاضر مطالعه نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر بازگشت مجدد زندانیان به زندان است.

روش: مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی است که با رویکرد کمی و روش توصیفی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش کلیه زندانیان مرد شهر ایلام هستند که چندین بار به زندان برگشته‌اند و تعداد آن‌ها ۲۶۵ نفر بوده که از این تعداد براساس فرمول کوکران تعداد ۱۵۸ نفر به‌عنوان نمونه تعیین شده و با استفاده از شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. اعتبار ابزار تحقیق به روش صوری است و برای تعیین پایایی ابزار تحقیق از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج برای عوامل فرهنگی ۷۸ درصد و برای عوامل اجتماعی ۸۰ درصد به‌دست آمد.

یافته‌ها: معاشرت (هم‌نشینی) با سایر زندانیان و زندگی در زندان در اولویت اول و میزان تحصیلات زندانی در اولویت آخر اهمیت در تکرار جرم و بازگشت به زندان در شهر ایلام است. ضمن این‌که حمایت اجتماعی، آموزش، خدمات در زندان، کنترل و نظارت اجتماعی و حمایت خانواده در تکرار جرم مؤثر است و بین میزان تحصیلات فرد و تکرار جرم رابطه معکوس وجود دارد؛ به این معنا که با افزایش میزان تحصیلات شاهد کاهش تکرار جرم خواهیم بود.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه حاضر نشان می‌دهد مجرد بودن باعث کاهش وابستگی عاطفی نسبت به خانواده شده و آزادی عمل فرد در ارتکاب جرم را افزایش می‌دهد. ضمن اینکه طرد شدن اجتماعی فرد زندانی از سوی خانواده، دوستان و آشنایان، باعث افزایش فاصله زندانی با جامعه شده و شانس ارتکاب مجدد وی به جرم را بالا می‌برد. همچنین معاشرت و هم‌نشینی با سایر زندانیان نیز در تکرار جرم مؤثر است، چراکه رفتار انحرافی آموختنی است و فرد در ارتباط با سایر مجرمان با روش‌ها، ابزارها و شیوه‌های جدید تبهکاری آشنا می‌شود.

کلیدواژه‌ها: زندان، جرم، تکرار جرم، بازگشت به زندان، عوامل فرهنگی و اجتماعی.

استناد (APA): حافظی بیرگانی، مهران (۱۴۰۴). تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی در تکرار جرم و بازگشت به زندان (مطالعه موردی شهر ایلام). نشریه علمی انتظام اجتماعی، ۱۷(۲)، ۲۴-۱.

شناسه دیجیتال: 10.22034/entezam.2025.1282829.2693

دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۰

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۱-۲۴

شناسه دیجیتال (DOI):

[10.22034/entezam.2025.1282829.2693](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1282829.2693)

حشمت قبادی

گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران. (نویسنده مسئول).

heshmatgh55@yahoo.com

محمدنبی نبوی‌نژاد

کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران.

hakannazari3@gmail.com

جرایم و مجازات‌ها در طول تاریخ بشر با فرهنگ، آداب و رسوم، باورها و اعتقادات هر جامعه‌ای همراه و هم‌نوا بوده است. در حقیقت آداب و رسوم، باورها و اعتقادات دینی و هنجارهای اجتماعی هر جامعه‌ای مفاهیم، مقدار، شدت و ضعف تنبیهات و مجازات‌ها را تعیین کرده است و در هر جامعه‌ای جرایم، تخطی و تجاوز به قوانین و هنجارهای پذیرفته شده اجتماعی آن جامعه به‌شمار می‌آمده است (ابوالپور همایی، ۱۳۹۲: ۳۵). در واقع هر جا قانون وجود دارد، جرم نیز هست، زیرا ساده‌ترین تعریف جرم عبارت است از شیوه رفتاری که قانون را نقض می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۶؛ ۱۵۲). تارد «جرم» را تجاوز به حق و وظیفه می‌داند، در قانون مجازات اسلامی «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده جرم محسوب می‌شود» (جعفری، ۱۴۰۰: ۲).

جرم پدیده‌ای جهانی است، اگرچه زمینه‌ها و بسترهای آن از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است. افرادی که مرتکب جرم می‌شوند در بیشتر مواقع فرصت کار، تحصیل، تشکیل خانواده و غیره را از دست می‌دهند و آینده آن‌ها را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و معمولاً با دریافت برچسب مجرم از سوی جامعه و خانواده طرد می‌شوند و امکان بازگشت آن‌ها به زندگی عادی در جامعه سخت شده و به‌طور معمول به سمت افراد هم‌سطح خود سوق پیدا کرده و در صورت زندانی شدن، به دلیل قدرت برچسب‌ها، مجدد مرتکب بزهکاری شده و به زندان بازمی‌گردند.

نتایج تحقیقات در کشورهای مختلف مؤید این نکته است که در اغلب کشورها بازگشت به زندان وجود دارد، میزان بازگشت به زندان در فنلاند ۷۱/۲ درصد، در اسکاتلند ۶۱ درصد، ژاپن ۶۰ درصد، انگلیس ۴۹ درصد، آمریکا ۴۸ درصد است (فرخی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۲۹). در استان تهران به علت مدت کوتاه حبس (۹۰ روز)، نرخ بازگشت مجدد به زندان حدود ۳۳ درصد است (یعقوبی و علمی، ۱۳۹۶: ۹). طبق آمارهای موجود در زندان‌های کرمان حدود

۲۵ تا ۳۰ درصد زندانیان استان کرمان سابقه‌دار بوده و بازگشت مجدد به زندان دارند (صنعت‌خواه و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۷). به‌طور کلی براساس تحقیقات مربوط به ورود مجدد به زندان، ۴۶ درصد افرادی که از زندان‌ها آزاد می‌شوند، دوباره به زندان باز می‌گردند (صابری و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۳).

نگاهی گذرا به آمار محکومان قضایی طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ بیانگر این واقعیت است که جوانان در طیف سنی ۱۵ تا ۴۹ سالگی بیشترین میزان ارتکاب به اعمال مجرمانه را دارا بوده‌اند (گزارش اداره کل زندان‌های استان ایلام ۱۴۰۱)، ضمن این‌که گزارش‌ها حاکی از افزایش نرخ رشد بزهکاری در بین سنین ۱۸ تا ۳۲ سال است. بنابر آمار اعلام شده جوانان ۵۵/۴ درصد از کل زندانیان استان ایلام را شامل می‌شوند.

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که عوامل اجتماعی و فرهنگی چه نقشی در تکرار جرم و بازگشت به زندان دارند؟ کنترل و نظارت اجتماعی و خانوادگی در تکرار جرم و بازگشت به زندان در شهر ایلام چه نقشی دارند؟ و اینکه عوامل فردی بر تکرار جرم و بازگشت مجدد فرد به زندان تا چه حد تأثیرگذار است؟ زندان و عوامل محیطی (معاشرت با سایر زندانیان) چگونه بر تکرار جرم و بازگشت مجدد فرد به زندان تأثیرگذار است؟

بنابراین هدف این تحقیق بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر در تکرار جرایم و بازگشت مجدد به زندان است تا مشخص شود که تأثیر این عوامل و رابطه آنها در بازگشت مجدد مجرمان به زندان به چه صورت است و کدام عوامل می‌تواند تسهیل‌کننده یا مانع بازگشت مجدد زندانیان به زندان شود. بنابراین، در راستای اهداف گفته شده دو فرضیه اصلی و چند فرضیه فرعی ارائه شده است.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های اصلی

- ۱- به نظر می‌رسد بین عوامل اجتماعی و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین عوامل فرهنگی و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- ۱- به نظر می‌رسد بین حمایت اجتماعی و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین آموزش و خدمات در زندان و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد بین کنترل و نظارت اجتماعی و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد بین حمایت خانواده و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد بین تحصیلات شخص و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- به نظر می‌رسد بین معاشرت با سایر زندانیان و تکرار جرم و بازگشت به زندان رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

صاحبی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه خود با عنوان «ناکارآمدی بازپروری زندانیان در زندان، مطالعه‌ای بر زندانیان مرد بازگشته به زندان» که به روش کیفی (مردم‌نگارانه) در زندان گرمسار انجام شده است، به این نتیجه رسیده‌اند

که زندان دارای یک سازوکار رسمی مواجهه با زندانی است که در ۵ سطح عمل می‌کند. این سطوح عبارت‌اند از: تأمین نیازهای زیستی زندانی، پذیرش و ارزیابی، ارائه آموزش‌ها، حمایت و مراقبت و ارتقای روابط اجتماعی زندانی. طبق نتایج پژوهش، زندانیان مردی که به زندان بازگشته‌اند با نظام جامعه‌پذیری غیررسمی همسو شده و به نظر می‌رسد نظام رسمی از کارآمدی لازم برای برقراری ارتباط با این گروه از زندانیان برخوردار نیست. همچنین سازوکار رسمی موجود نیز قادر به نیل اهداف تعیین شده خود نیست. بدین ترتیب نظام جامعه‌پذیری غیررسمی با توجه به ضعف فرایند بازاجتماعی شدن زندانی موفق به زندان‌پذیر کردن زندانی شده و سیکل معیوب بازگشت زندانی به زندان تداوم می‌یابد.

صابری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود با عنوان «سنجش سطح سواد مالی زندانیان و تأثیر آن بر نرخ تکرار جرم و بازگشت به زندان» معتقدند که موفقیت در بازگشت زندانیان به جامعه، به عنوان یک موضوع چندبعدی به عوامل گوناگونی مانند: پشتیبانی اجتماعی، آموزش و مهارت‌آموزی، شغل و اشتغال و تغییر نگرش اجتماعی وابسته است. اما، به نظر می‌رسد مهمترین عامل پشتوانه مالی است. نتایج پژوهش آنها نشان داده که بین متغیرهای تحصیلات، سن و تأهل با سواد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. ضمن اینکه رابطه بین سواد مالی و نرخ تکرار جرم و بازگشت به زندان معکوس است.

صنعت‌خواه و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه خود با عنوان «مطالعه زمینه‌های اجتماعی مؤثر در بازگشت مجدد به زندان با استفاده از استراتژی داده بنیاد» که استفاده از روش کیفی و استراتژی نظریه داده بنیاد انجام داده‌اند به شناسایی زمینه‌های اجتماعی مؤثر بازگشت مجدد زندانیان به زندان پرداخته‌اند. آن‌ها با مصاحبه عمیق با زندانیان نشان دادند که عواملی چون، فقدان حمایت اجتماعی، شرایط بد اقتصادی پس از آزادی، نداشتن توانایی کنترل وسوسه‌ها و استفاده مجدد از دوستان بزهکار و بی‌اعتمادی اجتماعی نسبت افراد سابقه‌دار از عوامل کلیدی در بازگشت مجدد به زندان هستند.

منحرف و نقص در دلبستگی‌های حامی اجتماع) و در معرض جرم قرار گرفتن (شامل خانواده و محیط) عوامل مؤثر در ارتکاب مجدد جرم هستند. از نتایج سایر مطالعات انجام شده در خارج از کشور در خصوص عوامل تکرار جرم و بازگشت به زندان که می‌توان اشاره کرد تحقیق آدرین (۲۰۱۳) است که عوامل سن در هنگام اولین جرم، مدت زمان زندانی شدن در بار اول زندانی شدن و نوع اولین جرم ارتكابی، در ارتكاب مجدد جرم مؤثر هستند. ضمن این‌که میزان شرمندگی و احساس گناه در ارتكاب مجدد جرم تأثیری ندارد.

سنا فاضل و همکاران (۲۰۰۶) نشان دادند که نرخ ارتكاب مجدد جرم به طور معناداری در گروه‌های سنی بالاتر کاهش می‌یابد. دونالدو، دی و همکاران (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیدند که ارتباط با دوستان ضد اجتماعی، ارزش‌های حامی جرم، الگوهای شخصیت ضد اجتماعی، چالش‌های تحصیلی یا شغلی، روابط زناشویی و خانوادگی ناکارآمد، فقدان فعالیت‌های سرگرمی و فراغت مطلوب اجتماعی، به گونه‌ای مؤثر پیش‌بینی کننده ارتكاب مجدد به جرم هستند.

مک فارلین و ویلسون (۲۰۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که درآمد و سواد تأثیر معکوس و سن تأثیر مثبت بر تکرار جرایم دارند.

با توجه به موارد ذکر شده در پیشینه پژوهش در زمینه دلایل تکرار جرم و بازگشت به زندان می‌توان گفت و هر کدام از بعدی این مسئله را مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی به دریافت برچسب و سابقه‌دار شدن اشاره کرده‌اند، عده‌ای فقدان نظارت بر بزهکاران پس از آزادی و تعدادی نیز نداشتن حمایت خانواده و جامعه از فرد زندانی و عدم موفقیت مجازات زندان را در بازگشت به زندان مؤثر دانسته‌اند.

۱ Seena fazel & et al.

۲ Wilson, P., McFarlane

مبانی نظری

نظریه بی‌هنجاری

دورکیم (مفهوم آنومی را برای اولین بار به کار برد و این مفهوم را به شرایط بی‌هنجاری یا بی‌سازمانی ارجاع داد. به اعتقاد دورکیم جامعه آنومیک یا بی‌سازمان جامعه‌ای است که مجموعه‌ای از هنجارها و ارزش‌های متضاد با یکدیگر در خود داشته و فاقد خطوط راهنمای روشن و پایداری برای مردم به‌منظور یادگیری و درونی کردن هنجارهاست (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۴). این مفهوم در آغاز توسط دورکیم مطرح شد و مرتن کاربردهای آن را در جهان امروز نشان داد. مرتن می‌گوید: «هنگامی که فرد دچار حالت بی‌هنجاری می‌شود وابستگی و احساس تعلق به گروه را از دست می‌دهد، و هنجارهای گروهی را به عنوان سرمشق نمی‌پذیرد بلکه از آن‌ها می‌گریزد و برای مدتی در بی‌هنجاری یا به تعبیر دورکیم کژهنجاری به‌سر می‌برد زیرا، هنجار مطلوبی نمی‌یابد تا جانشین هنجارهای پیشین کند. البته هرچند تمام هنجارها را از دست نمی‌دهد اما، خود را کنار کشیده و کمتر خود را با دیگران هم‌نوا و هم‌سان می‌یابد (شیخاوندی، ۱۳۷۹: ۷۳).

نظریه کنترل اجتماعی

نظریه کنترل اجتماعی بر این ایده تأکید دارد که روابط اجتماعی و پیوندهای میان فرد و جامعه مانع از ارتکاب جرم می‌شوند. کنترل اجتماعی به معنای مجموعه‌ای از فشارها و سیستم‌هایی است که رفتار افراد را به مسیر موردنظر نظام اجتماعی هدایت کند که شامل کنترل رسمی (قانون، پلیس و ناظر) و غیررسمی (خانواده، گروه همسالان و ارزش‌های فرهنگی) است (راب وایت و فیونا هینز، ۱۳۹۹: ۲۰۸).

فرضیه‌ی اساسی این تئوری این است که تفاوت‌های موجود در ارتکاب جرم و کجروی در میان افراد براساس تفاوت‌های موجود در نیروهای کنترل اجتماعی است که تبیین می‌شود. امیل دورکیم با طرح مفهوم «همبستگی

۱. Émile Durkheim

اجتماعی» و تراویس هیرشی با مفهوم «پیوند اجتماعی» معتقدند علت هم‌نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی همبستگی اجتماعی (پیوند اجتماعی) می‌باشد و ضعف این پیوند یا همبستگی علت اصلی کج‌رفتاری است.

بنابراین طبق این رویکرد، بین تعلق خاطر افراد به جامعه، تعهد آنان به امور متداول و زندگی روزمره هم‌نوا با هنجارهای اجتماعی، اعتقاد به نظام هنجاری از یکسو و هم‌نوایی آنان با هنجارهای اجتماعی از سوی دیگر رابطه مستقیم و با احتمال کج‌رفتاری آنان رابطه معکوس وجود دارد.

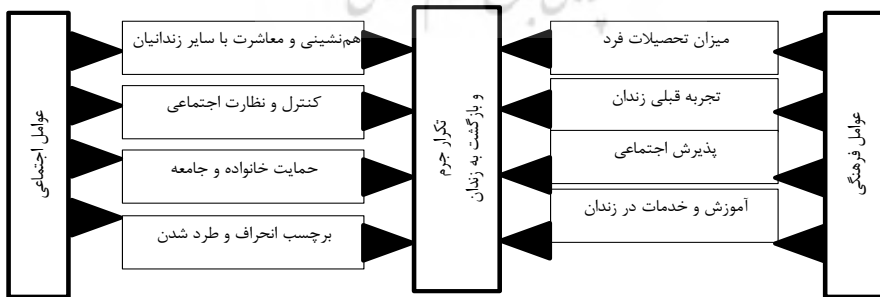
تئوری برچسب‌زنی

این تئوری بر این باور است که فرایند انگ‌زنی (برچسب‌زنی) رسمی مانند بازداشت یا محکومیت، برخلاف هدف بازدارندگی، موجب تثبیت مفهوم خلافکار (مجرم) در هدایت فرد و تقویت رفتار مجرمانه و تکرار آن در بلندمدت می‌شود (جوزف مری، دیوید فرینگتون، ۲۰۱۷: ۴۲). این تئوری تأکید می‌کند بسته به واکنش‌های اجتماعی فرد ممکن است برچسب منفی را درونی کرده و این هویت جدید بر رفتارهای آینده او اثر بگذارد. این تئوری، انحراف را مفهومی ساخته جامعه می‌داند؛ یعنی گروهی در جامعه با تقویت قوانینی که تخطی از آن‌ها جرم محسوب می‌شود، انحراف را تعریف می‌کنند. با توجه به این تئوری می‌توان گفت فرد مجرم که به عمل مجرمانه محکوم شده و آن را پذیرفته در نهایت، برتری اخلاقی محکوم‌کنندگان را پذیرا خواهد شد و بعد از دریافت برچسب مجرم، بقیه مردم نیز با او برحسب همین برچسب‌ها واکنش نشان می‌دهند. در نتیجه، شخص تصویر جدیدی از خود می‌سازد و به‌گوش متناسب با آن مبادرت می‌کند و برای او، جرم صورت عادی به خود می‌گیرد و به ناهم‌نوایی مداوم خود ادامه می‌دهد که با تداوم آن، دایره معاشرت‌های فرد تنگ‌تر و انتخاب‌هایشان محدودتر می‌شود که نتیجه آن دور شدن از جامعه و تقویت انحراف آن‌ها خواهد بود.

نظریه یادگیری اجتماعی (بندورا- ساترلند)

براساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، رفتار انحرافی آموختنی است و در فرآیند ارتباط با دیگران به‌ویژه در گروه‌های کوچک آموخته می‌شود. نظریه ساترلند بر یادگیری جرم در محیط‌های اجتماعی متمرکز است. خانواده و گروه همسالان از مهمترین منابع مشاهده رفتار انحرافی محسوب می‌شوند و رفتارهایی بیشتر احتمال یادگیری دارند که مشاهده و تکرار آنها انگیزه بالقوه یا پاداشی مشخص داشته باشند (اکرز، ۲۰۱۸: ۷۱).

ساترلند در نظریه پیوند انتزاقی به نقش اجتماعی شدن یا به عبارتی معاشرت و هم‌نشینی با همنشینان بد در تحلیل انحراف تأکید دارد. در واقع ساترلند تحقق کجروی را عمدتاً نیازمند جامعه‌پذیر شدن فرد در درون نظامی از ارزش‌ها می‌داند که رهنما و مشوق نقض هنجارهای مسلط در جامعه‌اند (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۴۰۰). مفروضات اصلی این دیدگاه این است که: (۱) عمل مجرمانه آموختنی است نه موروثی؛ (۲) آموزش از طریق ارتباط فرد با سایر افراد انجام می‌گیرد؛ (۳) بخش اعظم آموزش رفتار بزهکارانه در گروه‌های نزدیک که فرد با آن‌ها رابطه صمیمانه دارد انجام می‌گیرد؛ (۴) زمانی فرد به عمل بزهکارانه دست می‌زند که ارتباط او با کسانی که موافق شکستن هنجارها هستند بیشتر است. بنابراین مبتنی بر تئوری‌های یادگیری اجتماعی (تجربه قبلی زندان، هم‌نشینی با سایر زندانیان)، تئوری برچسب‌زنی (پذیرش اجتماعی، عدم پذیرش توسط اطرافیان به علت دریافت برچسب مجرم و عدم حمایت خانواده و جامعه) و تئوری کنترل اجتماعی (ضعف کنترل و نظارت اجتماعی) مدل مفهومی پژوهش به شرح الگوی ذیل ارائه می‌شود.

نمودار شماره (۱): مدل مفهومی پژوهش

روش

مطالعه حاضر از منظر هدف، جزء تحقیقات کاربردی است که با رویکرد کمی و به روش توصیفی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه محکومان به زندان در شهر ایلام است که پس از پایان دوره محکومیت دوباره به دلیل ارتکاب به جرم به زندان بازگشته‌اند که براساس اطلاعات اداره کل زندان‌های استان ایلام تا پایان سال ۱۴۰۲ تعداد آن‌ها ۲۶۵ نفر می‌باشد. حجم نمونه براساس فرمول کوکران برابر ۱۵۸ نفر تعیین شد و نمونه‌های تحقیق با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای گردآوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. اعتبار ابزار تحقیق به روش صوری به دست آمد و برای تعیین پایایی ابزار از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج به دست آمده برای عوامل فرهنگی ۷۸ درصد و برای عوامل اجتماعی ۸۰ درصد به دست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، بعد از استخراج اطلاعات و پردازش از طریق نرم افزار SPSS برای تحلیل فرضیه‌های تحقیق از آزمون T-test تک‌گروهی و برای رتبه‌بندی عوامل از آزمون فریدمن استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

الف) یافته‌های توصیفی

جدول شماره (۱): اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه

متغیر	رتال جمع‌علوم‌انسانی	فراوانی	درصد
سن	۲۱-۳۰ سال	۴۳	۲۷/۲
	۳۱-۴۰ سال	۵۹	۳۷/۳
	۴۱-۵۰ سال	۴۸	۳۰/۴
	۵۱-۶۰ سال	۶	۳/۸
	۶۱-۷۰ سال	۲	۱/۳
میزان تحصیلات	دیپلم و پایین‌تر	۱۲۴	۷۸/۸
	فوق دیپلم	۲۴	۱۵/۲

متغیر	فراوانی	درصد
لیسانس فوق لیسانی و بالاتر	۷	۴/۴
	۳	۱/۹
وضع تأهل	۸۱	۵۱/۲
	۵۴	۳۴/۲
	۱۵	۹/۵
	۸	۵/۱
سابقه محکومیت	۱۰۰	۶۳/۳
	۴۳	۲۷/۲
	۱۲	۷/۶
	۳	۱/۹
مدت زمان بازگشت به زندان	۲۱	۱۳/۳
	۴۰	۲۵/۳
	۳۴	۲۱/۵
	۶۳	۳۹/۹

طبق اطلاعات جدول شماره (۱) میانگین سنی پاسخگویان ۳۶/۲ به دست آمد، در این میان جوانترین پاسخگو ۲۱ سال و کمترین سابقه دار نمونه دارای ۱ سال سابقه و با سابقه ترین فرد نمونه دارای ۱۰ سال سابقه بود. ضمن این که میانگین سابقه محکومیت نمونه های تحقیق ۳/۸ سال بود. از مجموع نمونه آماری ۵۸/۹ دارای محکومیت به جرم های متفاوت و ۴۱/۱ دارای سابقه محکومیت های متنوع و متفاوت نبوده اند. ۷۸/۵ محکومان دارای تحصیلات دیپلم و کمتر از آن بوده اند، حدود ۴۰ درصد محکومان کمتر از ۱ سال مجدد به زندان بازگشته اند. ۲۱/۵ درصد بعد از ۱ تا ۲ سال و حدود ۴۰ درصد بعد از دو سال دوباره به زندان بازگشته بودند، ۵۱/۳ نمونه مورد مطالعه مجرد، ۳۴/۲ متأهل و بقیه مطلقه یا بی همسر در اثر فوت بوده اند، میانگین برخورداری از پذیرش جامعه پاسخگویان ۲۴/۲ درصد بوده و بیشترین میزان بهره مندی ۳۹/۲ درصد بوده است. از مجموع محکومان ۳۷/۳ بعد از آزادی شغل خود را به دست آورده اند و ۶۲/۷ درصد اظهار

کردند که شغل خود را از دست داده و به لحاظ درآمدی نیز ۵۶ درصد اظهار کردند که درآمد آن‌ها نسبت به قبل کمتر شده است.

(ب) یافته‌های تحلیلی

در این بخش ابتدا نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرونوف با هدف بررسی توزیع نرمال متغیرهای تحقیق در قالب جدول ذیل ارائه می‌شود.

جدول شماره (۲): توزیع آزمون نرمال متغیرهای تحقیق

آزمون کولموگروف-اسمیرونوف			متغیر
نتیجه آزمون	Sig	k-s	
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۰۷۳	۱/۳۸	حمایت اجتماعی
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۳۴۳	۰/۹۳۷	آموزش و خدمات در زندان
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۰۶۴	۱/۳۱	کنترل و نظارت اجتماعی
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۶۲۱	۰/۷۵۴	حمایت خانواده و حمایت از جانب آن‌ها
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۰۵۲	۲/۵۶	سطح سواد شخص
توزیع داده‌ها نرمال است	۰/۰۵۹	۱/۹۹	معاشرت با سایر زندانیان

نتایج جدول شماره (۲) نشان می‌دهد که تمام مؤلفه‌ها دارای خطای معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ هستند، بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که توزیع متغیرها طبیعی بوده است و برای تحلیل داده‌ها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

جدول شماره (۳): نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر تکرار جرم و بازگشت به زندان

اولویت بندی	میانگین رتبه	عوامل
۱	۶/۲۲	حمایت اجتماعی
۲	۵/۷۶	آموزش و خدمات در زندان
۳	۵/۴۴	سطح سواد شخص
۴	۸۳/۳	کنترل و نظارت اجتماعی
۵	۳/۷۱	معاشرت با سایر زندانیان
۶	۳/۲۱	حمایت خانواده و حمایت از جانب آن‌ها

نتایج جدول شماره (۳) مقایسه میانگین رتبه‌های عوامل موثر بر جرم و بازگشت به زندان در شهر ایلام را نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه ۶/۲۲ مربوط به حمایت اجتماعی است به این معنا که مهمترین عامل مؤثر بر تکرار جرم و بازگشت به زندان حمایت اجتماعی می‌باشد و سپس آموزش و خدمات در زندان با ۵/۷۶ و نیز سطح سواد فرد ۵/۴۴ و حمایت خانواده با ۳/۲۱ در رتبه‌های بعدی هستند.

نتایج آزمون فرضیه‌ها

جدول شماره (۴) نتایج آزمون فرضیات

فرضیات	متغیر	Mean	Std	d.f	T	P	حد پائین	حد بالا
اصلی	عوامل اجتماعی	۳/۳۱	۰/۴۹۷	۱۵۷	۲/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۲۳۵	۰/۳۹۲
	عوامل فرهنگی	۳/۱۰	۰/۵۸۵	۱۵۷	۲/۱۵	۰/۰۱۷	۰/۰۱۰	۰/۱۲۴
فرضیه‌های فرعی	حمایت اجتماعی	۳/۱۲	۰/۶۸۳	۱۵۷	۲/۲۶	۰/۰۲۵	۰/۰۱۵	۰/۲۳۰
	آموزش و خدمات در زندان	۳/۴۱	۰/۸۹۶	۱۵۷	۵/۸۶	۰/۰۰۰	۰/۲۷۶	۰/۵۵۸
	کنترل و نظارت اجتماعی	۳/۱۲	۰/۶۱۲	۱۵۷	۲/۴۶	۰/۰۱۵	۰/۰۲۴	۰/۲۱۶
	حمایت خانواده	۳/۱۴	۰/۴۷۲	۱۵۷	۳/۸۵	۰/۰۰۰	۰/۰۷۰	۰/۲۱۹
	تحصیلات شخص	۲/۵۳	۱/۴۴	۱۵۷	-۴/۰۱	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۹	-۰/۲۳
	معاشرت با سایر زندانیان	۳/۶۹	۰/۸۵۷	۱۵۷	۱۰/۲۴	۰/۰۰۰	۰/۵۶۴	۰/۸۳۳

با توجه به نتایج جدول شماره (۴) مربوط به فرضیه‌های اصلی، مشاهده می‌شود که تأثیر عوامل اجتماعی در تکرار انحرافات اجتماعی (جرم) و بازگشت به زندان در شهر ایلام بالاتر از حد متوسط است و با لحاظ نمودن یک طرفه بودن آزمون و مثبت بودن حد بالا و پائین، مقدار میانگین از مقدار مورد آزمون

بیشتر است، بنابراین فرض صفر (H_0) رد می‌شود و نتیجه گرفته می‌شود که عوامل اجتماعی در تکرار جرم و بازگشت به زندان مؤثر است.

در خصوص فرضیه دوم (عوامل فرهنگی) با توجه به داده‌های جدول ملاحظه می‌شود که میزان تأثیر عوامل فرهنگی بیشتر از حد متوسط است، بنابراین فرض (H_0) رد و استنباط می‌شود که عوامل فرهنگی در تکرار انحرافات (جرم) مؤثر است.

در خصوص فرضیه‌های فرعی با توجه به نتایج جدول شماره (۳) مشاهده می‌شود که حمایت اجتماعی با میانگین (۳/۱۲)، آموزش و خدمات در زندان با میانگین (۳/۴۱)، کنترل و نظارت اجتماعی با میانگین (۳/۱۲)، حمایت خانواده با میانگین (۳/۱۴) بالاتر از حد متوسط است و در نتیجه نقش آنها در تکرار جرم مؤثر است، ضمن آن که تأثیر میزان تحصیلات فرد با توجه به منفی بودن مقدار ($T = -۴/۰۱$) رابطه معکوس دارد. به این معنا که با کاهش میزان تحصیلات فرد، تکرار جرم و بازگشت به زندان بیشتر می‌شود، علاوه بر آن، طبق نتایج معاشرت و هم‌نشینی با سایر زندانیان در تکرار جرم و بازگشت به زندان مؤثر است.

رتبه‌بندی وضعیت عامل

جدول شماره (۵) نتایج رتبه‌بندی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	میانگین رتبه‌ای	اولویت	درجه آزادی	کای اسکوار	سطح معنی‌دار
معاشرت و هم‌نشینی با سایر زندانیان	۴/۶۰	۱	۵	۱۱۵/۶۴	۰/۰۰۰
آموزش و خدمات در زندان	۴/۱۲	۲			
حمایت اجتماعی	۳/۲۸	۳			
کنترل و نظارت اجتماعی	۳/۱۹	۴			
حمایت خانواده	۳/۱۵	۵			
میزان تحصیلات شخص	۲/۶۷	۶			

برای رتبه‌بندی اهمیت و متغیرهای پژوهش از آزمون فریدمن استفاده شده است. این آزمون معادل روش پارامتریک آنالیز واریانس دو عاملی است که در آن (k تیمار) به صورت تصادفی به n بلوک تخصیص داده شده‌اند. نتایج آزمون فریدمن برای تعیین اولویت متغیرهای اصلی به تفکیک جدول شماره (۵) آمده است. بنابراین معاشرت و هم‌نشینی با سایر زندانیان در اولویت اول و میزان تحصیلات فرد در اولویت آخر در تکرار جرم و بازگشت به زندان در شهر ایلام قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

جرم یک مسئله اجتماعی است که پیامدهای منفی اجتماعی و فرهنگی فراوانی به دنبال دارد. به عنوان نمونه معاشرت و هم‌نشینی با سایر زندانیان و آشنایی با جرایم جدید، فرد مجرم را در اجرای جرایم قبلی و آشنایی با جرایم جدید باتجربه می‌کند و به میزان و تکرار جرایم بعدی و بازگشت مجدد به زندان مؤثر است. به تعبیر جامعه‌شناختی محیط زندان و خرده فرهنگ زندانیان در رفتار محکومان مؤثر است. خرده فرهنگ زندانیان قواعد ناشناخته‌ای است که خود را بر رفتار زندانیان تحمیل می‌کند و زندانیان، به‌خصوص زندانیان جوان و افرادی که برای اولین بار وارد زندان می‌شوند، آن را یاد می‌گیرند و پس از آزادی آن را تکرار می‌کنند. این نتیجه با تحقیقات (کفاشی و اسلامی، ۱۳۸۸؛ یعقوبی و علمی، ۱۳۹۵) همسو است. طبق نتایج پژوهش حاضر تعداد زندانیان مجرد در مقایسه با زندانیان متأهل بیشتر است، بنابراین در تحلیل این وضعیت می‌توان گفت که مجرد بودن باعث کاهش وابستگی عاطفی و تعلق خاطر فرد نسبت به خانواده شده و این موضوع باعث افزایش آزادی عمل فرد در ارتکاب جرم می‌شود. چراکه به دلیل تضعیف پیوند آن‌ها با خانواده و تا حدودی جامعه، از پاسخگویی به انتظارات جامعه امتناع کرده و مرتکب جرم می‌شوند. این یافته با نتایج تحقیق (هانگ چون ۲۰۱۵) همسو است.

طبق نتایج پژوهش میزان تحصیلات بیشتر محکومان (۷۸/۵) کمتر از دیپلم بوده که این موضوع شانس تکرار جرم و بازگشت به زندان را افزایش می‌دهد. تأثیر مثبت میزان تحصیلات پایین در بازگشت به زندان با تحقیقات پیشین سازگاری دارد (جنדרو، ۱۹۹۶؛ مک فارلین و ویلسون ۲۰۰۰؛ لوک وود و همکاران ۲۰۱۲). سطح تحصیلات بالا موجب آموزش بهتر مهارت‌ها شده و به نوبه خود باعث می‌شود سایر جنبه‌های زندگی اجتماعی افراد تحت تأثیر قرار گرفته و تعاملات اجتماعی مطلوب‌تری با سایر اعضای جامعه داشته و در مسیری به دور از جرم و کجروی قرار بگیرند.

نحوه و کیفیت برخورد اجتماعی با محکومان پس از آزادی و بازگشت به جامعه، نقش اساسی در پیشگیری و جلوگیری از تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان دارد. طبق نتایج پژوهش میزان طرد و عدم پذیرش محکومان بعد از آزادی از سوی دوستان (۲۰/۹)، همکاران (۱۴/۶)، همسایگان (۲۰/۹) و حتی خانواده (۹/۵) در حد بالایی است که طبق تئوری برچسب، در صورت عدم پذیرش و طرد محکومان موجب پذیرش تصویر مجرمانه و گرایش به افراد هم‌سطح و دور شدن از جامعه و تکرار جرم می‌شود که بازگشت مجدد به زندان را تسهیل می‌کند. این موضوع به‌ویژه باید در مورد مجرمانی که سابقه‌دار نیستند بیشتر مورد توجه قرار گیرد. طبق یافته‌های این پژوهش ۳۱ درصد محکومان فقط یک‌بار سابقه محکومیت داشته‌اند. بنابراین، نحوه مواجهه و برخورد فردی و اجتماعی با چنین محکومانی بسیار حائز اهمیت است و اعضای جامعه به‌ویژه اعضای خانواده، دوستان و همکاران با درک این نکته که انسان مصون از اشتباه و خطا نیست می‌توانند در پیشگیری از تکرار انحراف و آسیب‌های اجتماعی ایفای نقش کنند.

در مطالعه‌های مختلف تأثیر مثبت سن در بازگشت به زندان تأیید شده است (نقدی، ۱۳۷۷؛ بهروان و بهروان، ۱۳۹۱؛ روبین و منزس ۲۰۱۴؛ هانسون، ۲۰۰۶). طبق نتایج این مطالعه، افزایش سن یک عامل کاهش‌دهنده ارتکاب مجدد به جرم است؛ یعنی با افزایش سن میزان تکرار جرم به شکل معناداری

کاهش می‌یابد. به عبارتی «سن با ارتکاب جرم همبستگی منفی دارد» (لیتیک، ۲۰۱۶).

نتایج آزمون دو فرضیه اصلی نشان داد که بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و تکرار جرم رابطه معنادار وجود دارد که در اینجا به تفکیک به فرضیه‌های فرعی نیز اشاره می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه اول مشخص شد که بین حمایت اجتماعی و تکرار جرم رابطه معنادار وجود دارد. به این معنی که با افزایش حمایت اجتماعی (حمایت نهادهای رسمی، همکاران و سایرین) شانس تکرار انحراف به شکل معناداری کاهش می‌یابد.

نتایج آزمون فرضیه دوم نشان داد که بین آموزش و خدمات در زندان و تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان رابطه معناداری وجود دارد. به این معنی که هرچه میزان و کیفیت آموزش، مشاوره و خدمات ارائه شده در زندان مطلوبتر باشد شانس تکرار جرم و بازگشت به زندان کمتر است.

نتایج آزمون فرضیه سوم نیز مشخص شد که بین دو متغیر مستقل و وابسته (کنترل و نظارت اجتماعی و بازگشت به زندان) رابطه معنادار وجود دارد. بر این اساس مبتنی بر نظریه کنترل اجتماعی می‌توان گفت مجرمان سابقه‌دار، هم‌نوایی کمتری با ارزش‌های جامعه دارند و احتمال تکرار جرم و بازگشت به زندان در آنها بیشتر است. ضعف مراقبت و کنترل اجتماعی در عدم تعادل زندگی و انتظام اجتماعی تأثیر دارد و هم‌نوایی با اعضای جامعه و جامعه‌پذیری افراد آزاد شده از زندان می‌تواند به جلوگیری از انحرافات و کجروی‌های آنها کمک کند. بنابراین، ناکافی بودن اقدام‌های مراکز مراقبت بعد از خروج از زندان، در گرایش افراد آزاد شده از زندان در انحرافات اجتماعی و تکرار جرم تأثیرگذار است.

نتایج آزمون فرضیه چهارم نشان داد که بین حمایت خانواده و تکرار جرم و بازگشت به زندان همبستگی معنادار وجود دارد. به این معنی که حمایت خانواده و خویشاوندان بعد از بازگشت از زندان بسیار مهم و اساسی است.

بدیهی است که زندان موجب طرد اجتماعی زندانی می‌شود. به طوری که درصد قابل توجهی از خانواده‌ها، اقوام و دوستان به مجرم آزاد شده بی‌اعتنایی می‌کنند و تمایلی به معاشرت با وی نشان نمی‌دهند. این امر باعث افزایش فاصله فرد آزاد شده از زندان با جامعه و اطرافیان شده و احتمال ارتکاب مجدد به جرم را در وی افزایش می‌دهد.

نتایج آزمون فرضیه پنجم نشان داد که بین میزان تحصیلات فرد زندانی و تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان رابطه معکوس وجود دارد. به این معنی که با کاهش میزان تحصیلات فرد تکرار جرم و بازگشت به زندان بیشتر می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه ششم نشان داد که معاشرت و همنشینی با سایر زندانیان در تکرار جرم و بازگشت به زندان مؤثر است. طبق نظریه یادگیری اجتماعی، رفتار انحرافی آموختنی است و در فرآیند ارتباط با دیگر مجرمان آموخته می‌شود. بنابراین، همنشینی و معاشرت با مجرمان حرفه‌ای در زندان، فرد را با روش‌ها، ابزارها و شیوه‌های جدید تبهکاری آشنا می‌کند که این فرآیند طبق نظریه ادوین ساترلند به مدت زمان حبس، تعداد دفعات بازگشت به زندان دارد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج مطالعه حاضر و مبتنی بر یافته‌های پژوهش و با هدف کاهش بازگشت مجدد محکومان به زندان، موارد زیر به عنوان پیشنهاد مطرح می‌شود:

- طبقه نتایج پژوهش و با عنایت به این که محیط زندان و همنشینی و تعامل با محکومان سابقه‌دار می‌تواند در افزایش بزهکاری افراد مؤثر باشد، پیشنهاد می‌شود که اولاً زندانیان با انحراف نخستین (بدون سابقه) از سایر محکومان سابقه‌دار تفکیک شوند. ثانیاً برای چنین محکومانی (بدون سابقه) کارگاه‌هایی برای آموزش مهارت‌های زندگی و حل مسئله، افزایش مهارت‌های شغلی و غیره برگزار شود تا از بازگشت مجدد آن‌ها به زندان جلوگیری شود.

- مبتنی بر یافته‌های پژوهش با توجه به این که بسیاری از محکومان، بعد از آزادی موقعیت شغلی خود را از دست می‌دهند، پیشنهاد می‌شود که با حمایت دولت، رایزنی لازم با کارفرما یا سازمان‌های آن‌ها انجام شود تا فرصت بازگشت مجدد به کار را پیدا کنند و میزان آسیب‌پذیری آن‌ها بعد از آزادی کاهش یابد.

- جامعه‌پذیری محکومان در زندان یا زندان‌پذیر شدن آن‌ها از چالش‌های مهم نظام قضایی کشور است که طی آن فرد زندانی با سبک زندگی، ارزش، هنجارها و فرهنگ زندگی در زندان تطابق و همانندی می‌یابد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود با هدف کاهش تأثیر زندان بر محکومان، از روش‌های جایگزین زندان استفاده شود تا فرایند بازگشت مجدد فرد به جامعه فراهم شود.

- براساس نتایج مطالعه حاضر با توجه به این که بسیاری از محکومان پس از آزادی از سوی خانواده، دوستان و همکاران طرد شده‌اند، پیشنهاد می‌شود به خانواده‌های زندانیان، همکاران و اطرافیان آن‌ها درباره نحوه تعامل و حفظ ارتباط اجتماعی و عاطفی با فرد زندانی و پذیرش وی، آموزش و آگاهی لازم داده شود.

سپاسگزاری

شایسته است از تمام کارکنان مدیر زندان شهر ایلام تشکر و قدرانی نمایم که در اجرای تحقیق با گروه پژوهشی همراهی و همکاری داشتند. بی‌شک بدون حمایت این عزیزان انجام پژوهش حاضر امکان‌پذیر نبود.

ابوالپور همایی، حسین. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر امید به بازگشت به جامعه در بین زندانیان جوان زندان بندرعباس. فصلنامه دانش انتظامی هرمزگان، سال هشتم، دوره چهارم، صص ۶۳-۳۵. <http://hormozgan.Jrl.police.ir/article-1394000000>

حاتمی خواجه، نادر. (۱۳۸۷). جامعه‌پذیری زندانیان. ماهنامه اصلاح و تربیت. سال هفتم، شماره ۸۱.

جعفری، فریدون. (۱۴۰۰). چالش تعریف جرم در قانون مجازات اسلامی. فصلنامه پژوهش‌های حقوقی. دوره ۲۰، شماره ۴۵.
 Doi:10.48300/JLR.2021.129382

دلپسند، کامل؛ ایار، علی؛ خانی، سعید؛ محمدی، پریخان. (۱۳۹۱). حمایت اجتماعی و جرم. فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دوره اول، صص ۱۲۰-۸۹.
 doi:10.22059/Jisr.2012.36556

رابرستون، یان. (۱۳۷۹). درآمدی به جامعه‌شناسی (با تأکید بر دیدگاه نظریه‌های کارکردگرایی، ستیز و کنش متقابل نمادی). ترجمه حسین بهروان. چاپ سوم. انتشارات آستان قدس رضوی.

راهب، غنچه. (۱۳۸۶). بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر بزهکاری نوجوانان دختر ساکن شهر تهران، فصلنامه مَدَدکاری اجتماعی. شماره پنجم.
 <https://civilica.com/doc/1026192>

روشن‌پور، مجتبی؛ محسنی، علی‌رضا؛ آقاجانی، حسین. (۱۳۹۹). تبیین جامعه‌شناختی عوامل طرد اجتماعی زندانیان زن و اثر آن بر چرخه بازگشت به زندان. پژوهش‌نامه زنان. دوره ۱۱، شماره ۳۴۰ (مورد مطالعه، زندان‌های استان لرستان).
 Doi: 10.30465/ws.2021.22048

سلیمی، علی؛ داوری، محمد. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی کجروی. قم. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

راب وایت، فیونا هینز. (۱۳۹۹). جرم و جرم‌شناسی: متن درسی نظریه‌های جرم و کجروی. ترجمه علی سلیمی و محسن کارخانه. چاپ دهم. انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

سرلک، عادل. (۱۳۹۹). مروری بر نقش عوامل خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی در بازگشت مجدد زندانیان به زندان در حقوق کشور ایران، اولین کنفرانس ملی حقوق، علوم اجتماعی و انسانی.

شیخاوندی، داور. (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی انحرافات: مسائل جامعه‌ی. مشهد. نشر مرندیز.

صابری، راضیه؛ صفاری، علیغ رضایی، عباس. (۱۴۰۲). سنجش سطح سواد مالی زندانیان و تأثیر آن بر نرخ تکرار جرم و بازگشت به زندان. دانشنامه حقوق اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد. دوره ۳۰ ام، شماره ۲۴.
<https://elmnet.ir/doc/2740788-22611>

صاحبی‌نژاد، شهمیر؛ علیرضائزاد، سهیلا؛ کریمیان، حبیب‌اله. (۱۴۰۲). ناکارآمدی بازپروری زندانیان؛ مطالعه‌ای بر زندانیان مرد بازگشته به زندان. فصلنامه علمی پژوهش‌نامه مـددکاری اجتماعی. دوره دهم، شماره ۳۷.
[Dol:doi.org/10.22054/rjsw.2024.75620.713](https://doi.org/10.22054/rjsw.2024.75620.713)

صنعت‌خواه، علی‌رضا؛ کمالی، محمدجلال؛ فتاح‌راد، نوید؛ ترکی‌ده‌سعید، حیدر. (۱۴۰۰). مطالعه زمینه‌های اجتماعی مؤثر در بازگشت مجدد به زندان با استفاده از استراتژی داده بنیاد. فصلنامه انتظام اجتماعی. سال سیزدهم. شماره یک، بهار ۱۴۰۰.
[DOR:20.1001.1.20086024.1400.13.1.3.7](https://doi.org/10.22054/rjsw.2024.75620.713)

فرخی، داود؛ راهروخواجه، احمد؛ زراعت‌کیش، سیدیعقوب. (۱۴۰۲). اثربخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در افزایش اشتغال‌پذیری و کسب درآمدهای شغلی و کاهش بازگشت زندانی به زندان پس از آزادی. نشریه مهارت‌آموزی. دوره یازدهم، شماره ۴۳.
<https://elmnet.ir/doc/2520509-24381>

کفاشی، مجید؛ اسلامی، عنایت. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر تکرار جرم و بازگشت مجدد به زندان در استان خراسان شمالی. فصلنامه پژوهش اجتماعی. سال دوم، شماره چهارم، صص ۷۰-۵۷.
<https://www.magiran.com/p619641>

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران. نشر نی، چاپ نوزدهم.
<https://bzn.ir/x57557>

یعقوبی، محمد؛ علمی، محمود. (۱۳۹۶). نقش عوامل خانوادگی و اجتماعی در بازگشت مجدد زندانیان به زندان. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی. سال نهم. شماره سی‌وپنجم، صص ۲۳-۲۲.
<https://sand.oau.ir/journal/jss/articale/957600>

نقدی، علی اصغر. (۱۳۷۷). بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر بزهکاری نوجوانان. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. تهران. دانشگاه علامه طباطبائی. Ganj.irandoc.ac.ir

نبوی، سیدعبدالحسین. (۱۳۷۴). بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر در شیوع جرایم در جامعه در شهر اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.

وروایی، طاهره. (۱۳۹۵) تأثیر طرد اجتماعی بر تکرار جرم زنان پس از آزادی از زندان (مطالعه مورد، کرمانشاه). فصلنامه انتظام اجتماعی. سال هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۵.

Anke ramakers et al (2013). "Not Just Any Job Will Do: A Study on Employment Characteristics and Recidivism Risks After Release. National institutes of Health. Doi:10.1177/0306624x16636141.

Becker. H. (1973). Outsider studies in the sociology of Deviance. New York; free press.

Gendreau, Paul, Tracy Little, and Claire Goggin (1996): "A Meta- Analysis of the predictors of Adult offender Recidivism: what works" *criminology*, 34: ۵۷۵-۶۰۷. Doi:10.1111/j.1745-9125.1996.tb01220.x

Heng choon. et al (2015) . "Criminal Recidivism of incarcerated male Nonviolent offenders in Hong kong. *International Journal of offender therapy and Comparative criminology* . 59(2) , pages 121-142. Doi:10.1177/0306624x13502965.

Lettie Prell et al. (2016). "Predicting violence and recidivism in a large sample of males on probation or parole. *International Journal of law and Psychiatry*. Volume 49, Pages 107-113. <http://doi.org/10.1016/j.jp.2016.08.003>.

Ronald L. Akers (2018). *Social learning and Social structure A General theory of Crime and Deviance* , Northeastern University Press.

Robin P D Menzies (2014). *Amniasias for Criminal offences*. *Journal of Psychological Medicine*. <http://doi.org/101258/rsmmsl.46.1.13>

Joseph Murray and david p. Farrington (2017). *Labeling theory; Emprical tests*. Routledge (Taylor & Francis Group) ISBN:13:9781412842464

Seena fazel. et al. (2006). "The population impact of severe mental illness on violent crime. *Am J Psychiatry* . 163 (8): 1397-403. Doi:10.1176/ajp.2006.163.8.1397.

Wilson, P., McFarlane, J. , Maleeha, J., & Watson, A. (2000): Severity of violence against women by intimate partners and associated use of alcohol and/ or illicit drugs. *Journal of inter personal violence*, 15, 996-1008. Doi:10.1177/088626000015009006.